

Szamosújvári és erzsébetvárosi búcsú, 2014

A szamosújvári szentmise résztvevői

A szamosújvári örmény katolikus templom felújított toronyóráját megáldja Dr. Jakubinyi György örmény apostoli kormányzó

Az erzsébetvárosi búcsúmise résztvevői

Szakács Endre vikárius a vörösköpnöyegesekkel a Világosító Szent Gergely búcsún Szamosújvárott

Kiss Ferenc bemutatja Szongott Kristófról szóló könyvét, balról Dr. Jakubinyi György, örmény apostoli kormányzó

Mária-szobor az erzsébetvárosi körmenet elején

Dr. Száva Tibor-Sándor

Bodor Ferencz és Zakariás Antal szerepe 1848/49-ben

Az idén van Gábor Áron születésének 200-ik évfordulója és az ideje annak, hogy fejet hajtsunk a kiváló tüzér szabadsághős emléke előtt, aki 165 évvel ezelőtt életét adta a székely szabadságért. A székelység értékeli, és nem felejtje el azt az önfeláldozó szervező munkát, amelyet vállalt a szabadságharc érdekében. Ezt a hőstettet nem lehet tőle elvitatni!

Szilárd történelmi tény az is, hogy 1848 őszén az ágyúöntés értelmi szerzője és szervezője is ő volt, de a korabeli dokumentumokból az is kiderült, hogy ennek gyakorlati kivitelezése két csíki sorstársa nélkül nem valósulhatott volna meg. A két csíki neve lassan feledésbe merült még a történészek által is, de azért ebben az évben jó volna, ha legalább szűkebb hazájukban megemlékeznének róluk. Tegyük ismertté nevüket a fiatalabb nemzedékek számára is, akik:

Zakariás Antal (1804–1871) és Bodor Ferencz honvéd-százados (1804–1874)

2014 mindkettőjük születésének 210-ik évfordulója, és Bodor halálának 140-ik évfordulója.

Ezt erősíti Kelemen Lajos könyvében olvasható elismervény is, amelyet Gábor Áron 1849. jún. 7-én írt Zakariás Antalnak, a Balánbányai Rézbánya akkori tulajdonosának: „...500 az az Ötszáz forint vörösrézről amely anyagot a Csík Sz: Domokosi Rézgyárból Salétrom természetű üstök kikészítésükre az ottani gyár tulajdonossa Tisztelt Zachariás Antal Úrtól mint Államalmi részletet hogy hiánytalan ki vettem legyen elismerem.” Tehát Gábor Áron már 1848 nyarán megpróbált ugyan ágyút önteni Kézdivásárhelyen, de sikertelenül. Az

élet nem engedte meg neki, hogy magasabb műszaki ismereteket szerezhessen (ti. asztalos mester volt, de katonaként tüzérségi képzést szerzett) és ennek hiányában az első ágyúöntésének gyakorlati kivitelezését Bodor Ferencztől tanulta. Ki is volt Bodor Ferencz, és hogy került ő kapcsolatba az ágyúöntéssel? Bodor Ferencz 1804-ben Csíkszentmihályon született, édesapja Bodor Mihály volt, aki 1795-ban vette feleségül a csíkszépvízi Száva Ágneszt /sz. 1775/. A családi kapcsolatainak köszönhetően Bodor Ferencznek lehetősége volt olyan iskolát végezni, mely az akkori korszakhoz képest magas szintű bányatechnikai (és haditechnikai) képzést biztosított számára. Ez nem volt más, mint az 1770-ben Selmecbányán alakult Bányászati – Kohászati és Erdészeti Akadémia, ahonnan úgymond „*bányatisztek*” kerültek ki. Az akkori gyakorlatnak megfelelően ebben az iskolában az ércek olvasztása mellett más, de ide kapcsolódó szaktantárgyakat is tanítottak, amelyek különböző fémipari anyagok előállítására szolgáltatnak ismereteket, de mindezek mellett még komoly hadmérnöki ismeretekkel is ellátta a hallgatókat. Annyi bizonyos, hogy Bodor mindezek mellett szakembere lett a löpörgyártásnak és az ércolvasztásnak olyan szinten, amely tudásnak abban az időben kevesen voltak birtokában. Bodor 1832-ben nősült, neje Miller Teréz lett, és itt meg kell jegyezni, hogy később anyósa teljes vagyona is ráment a madarasi löpörgyár fenntartására, mert – az ígérgetések dacára – a gyárat Bodor csak a saját pénzén tudta működtetni. Emiatt a forradalom után Bodor anya-

gilag teljesen tönkremenve lett a császári börtön foglya.

Visszatérve induló életéhez elmondható, hogy mint fiatal bányatiszt a Zakariás Antal tulajdonában levő balánbányai rézbányánál már korán bányanagy (mérnök) lett, majd a forradalmi események közepén Gál Sándor ezredes felkérésére 1849 márciusában megalapította, és utána a forradalom bukásáig vezette a csíkmadarasi lőporgyárat. Történelmi tény, hogy Bodor Ferenczet 1848 végén Zakariás Antal Bodvajra (Magyarhermány) küldte, hiszen ez is az ő tulajdona volt, és ott öntötték az első három hatfontos ágyút, ahol – a kézdivásárhelyi mesterekkel együtt – Gábor Áron is jelen volt. Bodor ugyan később nem vett részt a kézdivásárhelyi ágyúgyártásban, de nem lehet elvitatni tőle azt a fontos megvalósítást, mellyel a fűrés nélküli ágyúk gyártása (ő tudatában volt annak, hogy az ágyúcsövek fűréséhez nincs megfelelő felszerelés egész Székelyföldön) az ő irányítása és haditechnikai ismerete révén valósult meg. Lehet, hogy ezt a fontos technikai feltételt a történészek jelentéktelennek tartják, de ebben az esetben ez döntő bizonyíték arra, hogy ágyúk öntésére a székelyföldi harangöntők tudása nem volt elégséges. Ez több szakmai ismeretet és gyakorlati hozzáértést is követelt. Ezért ezt a tényt nem szabad fölcserelni semmilyen legendával vagy szubjektív állításokkal. Bodor öntési módszerét gyorsan átvették a székelyföldi mesterek, és így kezdődött el a székelyföldi ágyúgyártás. Bodor a hiányzó technikai tudást adta és önzetlenül betanította a későbbi öntőmestereket, viszont jómaga visszatért a forradalom időszakában annyira szükséges, de a még nagyobb fontossággal bíró lőporgyártáshoz.

Bodor Ferenc szerepét az első ágyúk öntésénél Gál Sándor, 1861-ben Nápolyban megjelent, olasz nyelvű életrajza is megemlíti, igazolja. Az elmúlt évtizedekben igen vitatott téma volt az, hogy Bodor Ferenc – az általa írt jegyzőkönyvben – később betoldásokat eszközölt, annak bizonyítására, hogy az ágyúk öntésénél nem nélkülözhetők szakmai, gyakorlati ismereteit. Bodor Ferencz jegyzőkönyvét legelőször 1925-ben adták közre a „Századok”-ban. Az ide kapcsolódó személyes véleményem a következő: Dr. Alapy Gyula (1872–1936) Komárom megyei főlevéltáros, képviselő, helytörténész és korának tekintélyes tudósa volt. Alapy nem engedhette meg magának egy olyan hiteltelen dokumentum közlését, amellyel beárnyékolta volna a „Századok” és személye hírnevét. Itt a kérdés tehát az, hogy milyen bizonyítékok vannak annak bizonyítására, hogy a jegyzőkönyvben későbbi betoldásokkal hamisított, és ezzel kétségbe vonják a jegyzőkönyv hitelességét? Ilyen állításokat egy történésznek meg kell gondolnia, mert ha későbbre is, de a legendaépítő történelmet el kell felejtenünk. Már bizonyított, hogy a jegyzőkönyv eredetiségét nem lehet megkérdőjelezni! Nézzünk csak tárgyilagosan a dolgok mélyére, hiszen ennek a komáromi tudósak milyen érdeke fűződött volna ahhoz, hogy beárnyékolja Gábor Áron szerepét, és helyette egy ismeretlen Bodor Ferenczet emeljen pódiumra. Szerintem erről szó sincs, hiszen Bodor Ferencz elismerésével Gábor Áron nagysága semmivel se lenne kisebb, sőt a munkatársai révén még nagyobb megbecsülés övezné személyét. A másik logikus következtetéssel ugyancsak ellentmondunk annak, hogy Bodor meghamisította volna jegyzőkönyvét, hiszen el-

sősorban szembe kellett volna néznie nagyon sok olyan munkatársával, akik mind jelen voltak ezeken az eseményeken. Másodsorban, ha már valótlán betoldásokkal hamisít valaki, akkor azt még életében úgy rendezzi, hogy erről – saját érdemei elismerése céljából – nyilvános közlés jelenjen meg. De vajon a kiegyezés előtt ilyen ambíciói lehettek-e egy volt forradalmár századosnak? Nem gondolnám, hogy a teljes vagyonszerzés és börtönök után ezt valaki az akkori merev politikai struktúrában erőltetni mert volna. Hogyan is merülhetett fel történészeinkben ez az elvtelen gyanúsítás Bodor ellen, akik méltatlan módon hallgatták el kiváló érdemeit és önfeláldozó munkáját, félretéve ezzel minden emberi logikát és tárgyilagos gondolkodást. Bodor szerény ember volt, nem foglalkoztatta egyáltalán az a gondolat, hogy elismerjék áldozatos munkásságát, de amikor már a hadügyminisztériumban dolgozott, akkor talán némi elismerést szerezhetett volna, ám az ilyen irányú törekvés és becsvágy akkor is távol állt tőle.

Érdeemes elolvasni, hogy mit írtak róla 1870. dec. 23-án a „HON” c. újság reggeli számában. Itt többek között leírják, hogy Bodor a forradalom idején 60 drb. olyan ágyút öntött, amelyek fűrés nélkül tudtak golyót kilőni és ez abban az időben korszakalkotó megvalósítás volt.

Bodor Ferencz csak a kiegyezés után került Budapestre, ahol először a kataszteri hivatalnál dolgozott, de 1870-ben munkanélküli lett és utána, mint napi díjnok a hadügyminisztériumban dolgozott haláláig. 1874. nov. 12-én halt meg, és nov. 14-én temették el róm. kat. szertartás szerint a Krisztina városi közsírkerthben. Tíz gyermeke közül akkor még 8 életben volt. (Melléklet az Országos Széchenyi

Könyvtárból előkerült gyászjelentés fénymásolatáról).

Érdekességek Bodor Ferenczről „A Hon” c. politikai és közgazdasági napilap 1870. december 23-ki számából (Pest, 1870. péntek, december 23. 307. sz. Reggeli kiadás. 3. p.)

*

„Különfélék,

Pest, december 22.

Egy azok közül, kiket elfeledtünk. A miniszterelnökségnél ott hever egy kérvény. – Hever ott ugyan több is, de most épen erről az egyről akarunk beszélni. E kérvényt Bodor Ferencz nyújtotta be. Ki az? Fogják sokan kérdezni. Hát ez uraim egy szerény technikus, akinek más büne nincs, mint hogy szabadságharcunk idejében a legbuzgóbb hazafiak egyike volt. Ő öntötte az első székely ágyút. Feltalálta, hogy lehet az ágyut úgy önteni, hogy a lőüreget ne kelljen külön furni bele. Ilyen ágyut 60-t öntött. Később megbizta a magyar kormány, hogy lőporgyárat építsen. Felépítette majdani visszatérítés reményében a magáéból. Minden vagyona odavesztett. A szabadságharc leküzdése után elfogták. Ott sínylődött számos évig a börtönben. Mikor kiszabadult, mint mérnök, munkás stb. tengette életét. Később alkalmazták a kataszternél. Most hogy a kataszteri munkálatok ott bevégeződtek – a jobb sorsra érdemes ember, nyolcz gyermekével kenyér nélkül maradt. Most folyamodik valami szerény állomásért. Kitünő tehetségének nagy hasznát lehetne venni, hanem....Hja, miért nem vezetett muszkát ?”

(az OSZK-ban mikrofilmen, jelzete: FM3/719.25. tekercs. 1870. 307.sz.)

Könyvészet:

A „HON” c. újság reggeli száma 1870. dec. 23.

Vasárnapi Újság, 21. évf. 1874. 47. sz. november 22. 752.o. „Halálózsák”: „Bodor Ferencz, volt honvéd kapitány, ki a szabadságharc alatt Csíkszékből az első löpőmalmot állította föl, e napokban elhunyt, s magán adakozásokból temették el a fővárosban, hol mint napdfőnök kereste élelmét a honvédelmi minisztériumban. Nyomorral küzdő család maradt utána.”

A Századok repertórium 1867-1975. Szerk. Pamlényi Ervin. (Bp., 1987. Akadémiai Kiadó. Bodor Ferenc: 4479. sz. tétel, 227.o.)

Alapy Gyula: A székely löpőgyártás és ágyúöntés 1849-ben. (Századok, 1925/4-6 sz.)

Dr. Bona Gábor: Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban. I. Bp., 2008. Heraldika Kiadó. 192.o. = „Bodor Ferencz: szül. 1804. Magyar, rk. A csíkszentdomokosi rézbánya igazgatója.

1832: Neje Miller Teréz, családos. 1849 tavaszán és nyarán a csíkszék lőpormalom vezetője, e beosztásában végül címzetes honvéd százados. A kiegészítés után hivatalnok a magyar hadügyminisztériumban.

Egyed Ákos: Erdély 1848-1849. I-II. Csíkszereda, 1998-1999. II. kötet. 183-184. és 332.o.” Vofkori László: Székelyföld útikönyve II. Csíkszék, Háromszék. (Bp., 1998. Cartographia Kft. 48-51.o. / Csíkszék, Háromszék)

Dr. Száva Tibor Sándor: A bodvaji vashámor. (Kossuth Kalendárium 1849-1999. Bp. 1999.) Pál-Antal Sándor: Csíkszék egy felcsiki falu hét évszázada. (Marosvásárhely, 1996. Mentor Kiadó.)

Nagy Sándor: Háromszék önvédelmi harca 1848-49-ben (Kolozsvár, 1896.)

Emlékkönyv Kelemen Lajos születésének 80. évfordulójára, Kolozsvár 1957. (p. 357-359)

Komán János: „Bodor Ferenc, Gábor Áron testi-lelki jó barátja” (Hargita Kald., 1998. 27-30).

Fogarasy Attila

A Karátsonyi család története (2. rész)

A Karátsonyiak tündöklése

A Szamosújvárról kiágazó örmény eredetű Karátsonyi család a XIX-XX. század fordulóján érte el dicsőségének csúcspontját. A „dicsőség” szót e család kapcsán itt egyáltalán nem gondolom fennköltnek vagy túlzottnak, ekkorra ugyanis a Karátsonyiak – különösen a grófi ágon – dúsgazdag magnásokká váltak, jelentős társadalmi befolyással, közösségi szerepvállalással és adományaik révén méltó megbecsüléssel. Sorozatunk második részében ezen időszak két legjelentősebb alakjának arcát villantjuk fel.

A Karátsonyiak jelentős szerepet játszottak a törökök elleni küzdelmekben. Ezért számos örmény származású családhoz hasonlóan „a törökök kiűzése után szabaddá lett földterületekből hadi vagy polgári érdemeik elismeréséül a királyok által donációkban részesültek”. (Bányai Elemér: A szamosújvári és beodrai gróf Karátsonyi család története.) A családi birtokokat

Karátsonyi László főispán

különösen Karátsonyi Bogdán (Deodat) és annak fia, László növelte meg nemcsak donációk, hanem jelentős vásárlások révén. Ekkor válik a család birtokközpontjává a Torontál vármegyei Beodra, ami megjelenik a nemesi előnévben is.

A XIX. századra a beodrai Karátsonyiak olyan jelentős vagyonra tesznek szert, hogy arról legendák kapnak szárnyra. „László valóságos nábobi vagyona ura volt. Zsámi kastélyában egy imazsámoly alatt titkos ajtó vezetett a pincébe, amely tele volt arannyal, gyémánttal, drágakövekkel.” (Országos Hírlap, Budapest, 1898. február 27.)

A családnak Beodrán két pompázatos kastélya is volt. Az első Karátsonyi László (Lázár dédunokája), építtette 1842-46-ban. A hányattott sorsú második kastélyt Karátsonyi Lajos (Lázár fia, gróf Karátsonyi Guidó édesapja) emeltette 1857-ben. (Ez az épület a legtöbb Karátsonyi-kastéllyal együtt a XX. században sajnos megsemmisült.)

Karátsonyi László

Miután Karátsonyi Guidó 1858-ban grófi címet szerzett, a család kétféle ágazott. A nem grófi ág egyik legkiemelkedőbb személyisége kétség kívül Karátsonyi László volt. A Karátsonyiak már addig is betöltöttek jelentős hivatalokat, vállaltak fontos tisztségeket, ő azonban egyenesen a főispáni székig vitte.

„Karátsonyi László 1806. április 19-én született Temesváron. 1827-ben már a vármegye szolgálatában találjuk mint szolgabíró. 1840. október 20-án a tisztújító vármegyei közgyűlés másodszorra választotta. Ő képviselte az országgyűlést az 1843-1844. évi ország-

Karátsonyi László által építtetett beodrai kastély